

DE LICHENEN VAN DE BLOCQ VAN KUFFELER (Zuidelijk
Flevoland)

H. Sipman

Nadat schrijver dezes al meerdere malen geruchten opgevangen had over lichenrijke bossen in Flevoland ging hij met graagte in op een aanbod van Gerard Dirkse om op 3 juli 1983 samen eens poolshoogte te nemen in zulk een bos. Al ontbrak een gezonde skepsis ten aanzien van de te verwachten lichenen niet. Want weliswaar zijn de IJsselmeerpolders al enkele jaren bekend om hun mycologische en bryologische rijkdom, maar deze betreft vooral de terrestrische flora van de bossen. En deze terrestrische standplaatsen in de bossen zijn voor lichenen in het algemeen te donker, of dragen een te dichte kruidenvegetatie. De lichenologische resultaten van de Werkgroepexcursies naar de bossen in Oostelijk Flevoland, Noordoostpolder en de Wieringermeerpolder bevestigen dit, zie Buxbaumiella 11: de soortenlijsten bevatten nauwelijks opvallende soorten, en de aantallen soorten zijn evenmin spectaculair.

Volgens de geruchten zou het bij de lichenen voornamelijk om epiphyten gaan. Gezien het voorgaande is dit ook het meest waarschijnlijk. Maar in Zuidelijk Flevoland hebben epiphytische lichenen wel veel tegen: het gebied is aan een relatief grote luchtverontreiniging blootgesteld door zijn ligging dicht bij de randstad; oude bomen ontbreken uiteraard geheel; tenslotte ligt het gebied relatief ver van het oude land verwijderd, wat immigratie lijkt te bemoeilijken. Al met al waren de verwachtingen niet hoog gespannen, en leek eerder de vraag interessant, welke soorten er zich nog hebben kunnen vestigen.

Het onderzochte wilgenbos, nabij het gemaal De Blocq van Kuffeler, is gelegen in hok 26.21.35/45. ten zuiden van de Oostvaardersplassen. De bodem bestaat uit klei, en de begroeiing uit betrekkelijk ver uiteenstaande wilgen met een ondergroei van ruigtekruiden. De wilgen zijn ca. 10 jaar oud en hebben een stamdoorsnee van ongeveer 20 cm. Gunstige fakto-

ren voor epifyten lijken te zijn de hoge luchtvochtigheid, goede belichting van de stammen en de gunstige eigenschappen van wilgeschors voor epifyten. De volgende soorten werden aangetroffen:

Cladonia fimbriata, *C. ochrochlora*

Evernia prunastri

Hypogymnia physodes, *H. tubulosa*

Lecanora conizaeoides

Parmelia caperata, *P. glabratula*, *P. perlata*, *P. reticulata*

P. revoluta, *P. sulcata*

Physcia tenella

Ramalina farinacea

Xanthoria polycarpa

Baardmossen (*Usnea spec.*), die volgens de geruchten aanwezig zouden zijn, werden niet gevonden.* Mogelijk zijn die in andere delen van het bos voorhanden, en heeft de achteruitgang van de baardmossen in ons land geleid tot een wat overdadige weergave van de vondst van enkele bescheiden exemplaren.

Bij de vondsten valt op de eerste plaats te vermelden *Parmelia reticulata* (coll. Sipman nr. 17297), een soort die nog niet eerder in ons land gevonden was. Binnen Europa heeft de soort een zuidelijk - atlantische verspreiding, en de dichtst-bijzijnde vindplaatsen liggen waarschijnlijk in zuidelijk Engeland. In koelere, vochtige delen van de tropen is de soort algemeen en handhaaft zich goed in ontgonnen en verstoorde terreinen. Van de Nederlandse lichenen lijkt *Parmelia perlata* het meest op *Parmelia reticulata*. Ze onderscheiden zich het duidelijkst door de kleurreactie: bij *P. reticulata* vertoont het merg na toediening van K-oplossing een gele kleur die snel, binnen enkele minuten, overgaat in donkerrood. Bij *P. perlata* blijft deze kleurreactie geel tot oranje. Voorts is bij *P. perlata* de onderzijde van de lobben naar de rand toe zonder rhizinen, terwijl bij *P. reticulata* tot de rand toe verspreide, korte rhizinen voorhanden zijn. Het meest karakteristieke kenmerk, het netwerk van witte lijntjes op het oppervlak in het centrum van het thallus, die tenslotte in barstjes overgaan, is bij het exem-

plaar uit de Flevopolder niet duidelijk. Maar dit kenmerk, waar de soortnaam op berust, is ook bij materiaal uit andere landen niet altijd duidelijk, en het Nederlandse exemplaar is niet erg goed ontwikkeld.

* Behalve deze bijzondere vondst valt uit de soortenlijst nog een opvallend verschijnsel op te maken, namelijk het vrijwel geheel ontbreken van korstvormige soorten. Volgens de geijkte theoriën zouden de pioniers onder de korstmossen meestal korstvormig zijn, en blad- of struikvormige lichenen later in de successie optreden. Dit is in het onderzochte wilgenbos duidelijk niet het geval. De licheenflora wordt er blijkbaar vanaf het begin gedomineerd door bladvormige *Parmeliaceae*, en de korstvormige soorten zijn beperkt tot de meest resistente soort van Nederland; *Lecanora conizaeoides*.

Tenslotte geeft het excursieresultaat een aanwijzing, welke lichenen bij de heersende graad van luchtverontreiniging nog in staat zijn tot nieuwe vestiging. De indruk bestaat dat veel epifytische licheenstandplaatsen in Nederland als relicten opgevat moeten worden met soorten die zich nu niet meer op nieuwe standplaatsen kunnen vestigen. De waargenomen soorten kunnen dit blijkbaar nog wel. Al moet hierbij aangetekend worden dat het onderzochte wilgenbos door zijn structuur en hoge luchtvochtigheid vermoedelijk extra gunstige eigenschappen als compensatie heeft.

*

Tijdens een RIN-excursie op 31 mei '83 werden *Parmelia subaurifera* en *Usnea* (tot 3 - 4 cm lang) in dit wilgenbos gevonden. Ook bleken er diverse bijzondere epifytische blad- en levermossen voor te komen als *Radula complanata* en *Ulota bruchii*.

In een door Ad Bouman uitgevoerd onderzoek bleken er meer dan 50 soorten voor te komen w.o. *Ptilidium pulcherrimum* en *Leskea polycarpa*.